

Poznań, 16 września 2020 r.

Prof. UAM dr hab. Przemysław Osiewicz
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Norberta Obarę
Międzynarodowe stosunki ekonomiczne Islamskiej Republiki Iranu

I. Ocena merytoryczna

1. Problem badawczy: podstawowe założenia, hipotezy i pytania badawcze

Tematyka podjęta przez Autora zasługuje na zainteresowanie i jest ważką pod względem naukowym. Mgr Norbert Obara podjął się trudu przeanalizowania międzynarodowych stosunków ekonomicznych Islamskiej Republiki Iranu, co nie było zadaniem łatwym chociażby ze względu na bardzo specyficzną i ograniczoną politykę informacyjną władz tego państwa. Dodatkowym atutem pracy jest jej aktualność, zważywszy na rolę, jaką Iran odgrywa w systemie współczesnych stosunków międzynarodowych, zwłaszcza w regionie Bliskiego Wschodu, a także nałożeniem na to państwo dotkliwych sankcji gospodarczych, chociażby przez Stany Zjednoczone.

Zagadnienia związane z funkcjonowaniem irańskiej gospodarki oraz udziałem Iranu w międzynarodowych stosunkach gospodarczych są na ogół pomijane przez polskich badaczy. Wszystkie monografie opublikowane dotychczas w języku polskim dotyczą albo historii, albo zagadnień o istotnym znaczeniu politycznym, na przykład, procesu negocjacyjnego w sprawie irańskiego programu nuklearnego. Tym samym rozprawa przygotowana przez mgr. Norberta Obarę ma charakter nowatorski i może, po dopracowaniu niektórych aspektów, stanowić istotne uzupełnienie dotychczasowych badań nad polityką i gospodarką Iranu, prowadzonych w Polsce.

Należy podkreślić, iż treść pracy odpowiada jej tematowi. Chociaż doktorant nie wskazał wprost, co jest jej celem, informację na ten temat można jednak znaleźć na s. 9: „Rozprawa doktorska podejmuje analizę międzynarodowych stosunków ekonomicznych Islamskiej Republiki Iranu w latach 1979-2018, które poprzedza wprowadzenie historyczne, mające znaczenie dla kształtowania się miejsca IRI od momentu jej powstania do roku 2018”. Przyjęte ramy czasowe są poprawne, a ich wybór uzasadniony.

Mgr Norbert Obara sformułował trzy hipotezy badawcze (s. 13). Ich konstrukcja jest prawidłowa. Wydaje się jednak, że pierwsza z nich mogłaby znaleźć zastosowanie w przypadku większości państw świata i nie wymaga nawet weryfikacji („Międzynarodowe stosunki ekonomiczne Islamskiej Republiki Iranu kształtowane są przede wszystkim przez relacje pomiędzy uwarunkowaniami historycznymi, surowcowymi i geopolitycznymi”, s. 13). Doktorant nie postawił pytań badawczych, co należałoby bezwzględnie uzupełnić przed ewentualną publikacją rozprawy w formie książkowej. Co jednak istotne, Autor przedstawił stopień weryfikacji oraz argumenty przemawiające za weryfikacją wymienionych hipotez w zakończeniu. Treść pracy została podporządkowana weryfikacji hipotez.

W zakończeniu mgr Obara napisał, iż „w perspektywie dekady, bardziej prawdopodobny wydaje się scenariusz pozostawania IRI w warunkach izolacji. Żadne czynniki, które to warunkują nie znikną, mogą jedynie mieć mniejsze lub większe znaczenie w zależności od cykli wyborczych” (s. 363). W opinii recenzenta, taki scenariusz jest bardzo prawdopodobny. Szereg bieżących wydarzeń potwierdza, iż w najbliższym czasie nie dojdzie do poprawy pozycji Islamskiej Republiki Iranu na arenie międzynarodowej.

W ostatnim fragmencie zakończenia doktorant przedstawił prognozę, zgodnie z którą „nowym elementem, który może sprzyjać otwarciu IRI jest rosnące znaczenie Chin. (...) W dłuższej perspektywie współpraca Iranu i Chin może jednak otworzyć nowy rozdział w historii międzynarodowych stosunków ekonomicznych” (s. 364). Podobnie jak w przypadku poprzedniego scenariusza, opinia mgr Obary wydaje się być bardzo trafna, chociaż z drugiej strony nie można przeceniać ani znaczenia roli Iranu w gospodarce światowej, ani tym bardziej jego znaczenia dla Chińskiej Republiki Ludowej. Iran, owszem, jest już obecnie w dużej mierze uzależniony od dobrych kontaktów handlowych z Chinami, czego z pewnością nie można powiedzieć o Chinach ani obecnie, ani w przyszłości. Niemniej, niniejszy komentarz ma jedynie charakter polemiczny i w niczym nie umniejsza znaczenia opinii doktoranta.

2. Struktura rozprawy

Recenzowana rozprawa została podzielona na wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie oraz bibliografię. Przyjęty przez Autora podział pracy w pełni odpowiada przyjętym standardom w odniesieniu do prac doktorskich.

Rozdział pierwszy poświęcony jest uwarunkowaniom międzynarodowych stosunków ekonomicznych Islamskiej Republiki Iranu. Autor podzielił uwarunkowania na trzy grupy: historyczne, surowcowe i geopolityczne. Do uwarunkowań historycznych zaliczył okres

panowania Pahlawich i funkcjonowania Cesarstwa Iranu przed rewolucją z 1979 roku. W ramach uwarunkowań surowcowych mgr Obara wskazał na irańskie złoża ropy naftowej oraz gazu ziemnego. Z kolei do uwarunkowań geopolitycznych zaliczył przestrzeń oraz układ sił politycznych w regionie. Taki podział uwarunkowań jest prawidłowy i wystarczający w odniesieniu do przyjętych założeń badawczych.

W drugim rozdziale doktorant przeanalizował międzynarodowe stosunki ekonomiczne Iranu w latach 1979-1989, czyli pierwszym okresie funkcjonowania teokratycznego państwa i pełnienia funkcji Najwyższego Przywódcy przez Ruhollaha Chomeiniego. Doktorant skoncentrował się na relacjach ekonomicznych Iranu z najważniejszymi aktorami globalnymi, takimi jak Związek Radziecki oraz Chińska Republika Ludowa, a także regionalnymi – Arabią Saudyjską i Turcją. W tej części pracy Autor słusznie przeanalizował także wpływ wojny iracko-irańskiej na potencjał gospodarczy Iranu.

Rozdział trzeci zawiera analizę międzynarodowych stosunków ekonomicznych IRI w okresie od śmierci Chomeiniego do podpisania układu nuklearnego z Iranem (JCPOA – Joint Comprehensive Plan of Action). W tej części rozprawy doktorant poddał analizie zarówno stosunki handlowe Iranu z wybranymi państwami, jak i inwestycje zagraniczne w tym państwie.

Czwarta część pracy dotyczy analizy międzynarodowych stosunków ekonomicznych Iranu w latach 2016-2018, to jest od wejścia w życie postanowień zawartych w układzie JCPOA do przywrócenia sankcji rozszerzonych przez Stany Zjednoczone. Podobnie jak w rozdziale trzecim, przeanalizowane zostały stosunki handlowe i inwestycje zagraniczne zewnętrznych partnerów w Iranie.

Ostatnia część, rozdział V, zawiera dwa podrozdziały, które z założenia mają charakter prognostyczny. Mgr Obara podjął się próby przedstawienia scenariuszy rozwoju sytuacji po

przywróceniu sankcji przez Stany Zjednoczone oraz faktycznego kryzysu związanego z implementacją postanowień zawartych w układzie nuklearnym. Pierwsza grupa obejmuje scenariusze dotyczące międzynarodowych stosunków ekonomicznych Iranu w warunkach izolacji, z kolei druga zawiera scenariusze rozwoju tychże stosunków w warunkach otwarcia.

Zakończenie zawiera wnioski, które wynikają z założeń przyjętych we wstępie oraz treści poszczególnych rozdziałów. Doktorant odniósł się w nim do stopnia weryfikacji trzech hipotez sformułowanych we wstępie pracy.

Strukturę pracy, przyjętą przez Autora, należy uznać za prawidłową i wynikającą z założeń badawczych, zawartych we wstępie. Podział treści według kryterium chronologicznego jest poprawny, choć Autor mógł także podjąć próbę przyjęcia struktury według kryterium przedmiotowego, na przykład, poddając analizie w jednym z rozdziałów jedynie czynnik surowcowy, a w kolejnych zagadnienia związane z wymianą handlową, inwestycjami zagranicznymi, napływem technologii, a także aktywnością inwestycyjną irańskich podmiotów gospodarczych poza granicami Iranu. Innym możliwym rozwiązaniem byłoby przyjęcie podziału treści według kryterium podmiotowego, na przykład, poddanie całościowej analizie stosunków ekonomicznych Iranu z ZSRR/Federacją Rosyjską, państwami Azji Centralnej, Azji Południowej, Azji Wschodniej, Unią Europejską oraz partnerami na Bliskim Wschodzie.

3. Metodologia

W toku pracy nad rozprawą, doktorant skorzystał z następujących metod badawczych: metoda czynnikowa, metoda porównawcza w ujęciu diachronicznym oraz metoda scenariuszy. Z kolei wśród wykorzystanych technik badawczych mgr Obara wskazał analizę treści dokumentów oraz krytyczną analizę literatury. Zarówno dobór metod, jak i technik badawczych należy uznać za prawidłowy i wystarczający.

Stosując wymienione wyżej techniki, mgr Obara przeanalizował szereg umów, koncesji, umów handlowych oraz aktów prawnych, dotyczących inwestycji zagranicznych w Iranie. Przeanalizował również treść wielu z dostępnych publikacji w językach polskim oraz angielskim.

II. Ocena formalnej strony pracy

1. Poprawność języka

Praca nie zawiera ani rażących błędów ortograficznych, ani stylistycznych. Język pracy jest poprawny i odpowiada standardom przyjętym w odniesieniu do prac naukowych. Relatywnie niska liczba błędów interpunkcyjnych oraz literowych.

2. Opanowanie techniki pisania pracy

Autor opanował technikę pisania pracy naukowej w stopniu dobrym. Rozprawa została przygotowana w sposób rzetelny. Została napisana zrozumiałym językiem, dzięki czemu jej lektura jest przyjemnością. Narracja jest płynna i logiczna. Widoczne jest doświadczenie Autora w pracy nad tekstami naukowymi. Brak znaczących błędów czy uchybień.

Mgr Norbert Obara poprawnie stosuje pojęcia naukowe. Zauważalna jest dobra znajomość i poprawne stosowanie podstawowych kategorii politologicznych. Przyjęta struktura oraz podział treści zasługują na pozytywną ocenę.

3. Ocena strony edytorskiej

Praca została przygotowana starannie od strony edytorskiej. Autorowi udało się uniknąć rażących błędów literowych, które często pojawiają się w pracach o podobnej, dużej objętości. Uwaga ta dotyczy zarówno zasadniczego tekstu rozprawy, jak i przypisów. Rozprawa zawiera nieliczne usterki techniczne, które nie mają jednak wpływu na ogólną ocenę pracy oraz komfort czytania.

Praca zawiera 14 map oraz cztery tabele, które wzbogacają główny wywód pracy. Wszystkie mapy i tabele zamieszczone w pracy zostały także wykazane w spisie map i tabel.

4. Spis rzeczy i odsyłacze

Praca zawiera odsyłacze dolne, które zostały przygotowane w sposób prawidłowy. Ich konstrukcja nie budzi większych zastrzeżeń. Na wyróżnienie zasługuje ich wysoka liczba, która jest dowodem wykorzystania przez Autora szeregu materiałów w toku analizy badawczej, a także jego naukowej rzetelności. Przed ewentualną publikacją rozprawy w formie książkowej proponuję rozważenie zmiany przypisów dolnych na tak zwane przypisy harwardzkie, dzięki czemu Autor będzie mógł zwiększyć potencjalną cytowalność. Niemniej, nie jest to konieczne.

Należy również docenić fakt, iż mgr Norbert Obara zamieścił w pracy wiele przypisów rozszerzających, które wzbogaciły tekst rozprawy oraz stanowią cenne uzupełnienie głównego nurtu narracji.

Konstrukcja bibliografii nie budzi większych zastrzeżeń. Publikacje wymienione w przypisach zostały wykazane w bibliografii. Autor dokonał poprawnego podziału oraz uszeregowania wykazów źródeł, zgodnie z powszechnie przyjętymi standardami.

III. Charakterystyka doboru i wykorzystania źródeł

Na szczególne uznanie oraz wysoką ocenę zasługuje podstawa źródłowa pracy, którą stanowią przede wszystkim opracowania i dokumenty. Pozytywna ocena wykorzystanych publikacji odnosi się nie tylko do ich liczby, która jest, nota bene, imponująca, ale przede wszystkim ich wysokiej jakości i wartości poznawczej. Zdecydowaną większość z nich stanowią materiały w języku angielskim, co należy docenić i wyraźnie podkreślić. Autor sięgnął, między innymi, do opracowań i artykułów tak znanych i cenionych badaczy oraz analityków polityki i gospodarki irańskiej jak E. Abrahamian, S.A. Arjomand, R. Czulda, M. Dorraj, A. Ehteshami, R. Fiedler, J.W. Garver, H. Katouzian, N. Keddie, A. Maleki, B. Slavin oraz A. Taheri.

Bibliografia jest wyjątkowo obszerna i zróżnicowana. Autor przyjął następujący podział źródeł: dokumenty, monografie i prace zbiorowe, artykuły naukowe, publicystyka oraz strony internetowe. Wśród wykorzystanych dokumentów znalazły się, między innymi, akty prawne Unii Europejskiej, amerykańskie akty prawne, irańskie akty prawne oraz akty wydane przez organy Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym przede wszystkim rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ.

W związku z powyższym wysoko oceniam pracę włożoną przez mgr. Norberta Obarę na etapie kwerendy bibliotecznej oraz selekcji źródeł, a także sposób ich wykorzystania podczas pisania pracy doktorskiej.

IV. Wnioski

Praca jest ciekawa po względem poznawczym, a także dobrze przygotowana i napisana pod względem merytorycznym. Wstęp przygotowany prawidłowo. Doktorant wyraźnie określił cel pracy, przedstawił główne pytania badawcze, a także określił zastosowane metody badawcze. Kolejne rozdziały są ze sobą powiązane. Dzięki temu praca jest kompletna i wewnętrznie spójna. Rozdziały są proporcjonalne pod względem objętościowym. Autor umiejętnie i prawidłowo stosuje terminologię naukową. Wywód jest jasny i czytelny. Pracę kończy część poświęcona wnioskowi, które zostały zaprezentowane w sposób zrozumiały i logicznie spójny. Wszelkie uwagi, polemika oraz rekomendacje zawarte w niniejszej recenzji w niczym nie umniejszają wysokiej oceny pracy włożonej przez mgr. Norberta Obarę w przygotowanie rozprawy. Każdy z jej elementów, począwszy od strony metodologicznej, a na stronie formalnej kończąc, zasługuje na pozytywną ocenę.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa mgr Norberta Obarę, przygotowywana pod opieką dr hab. Hanny Dumalej, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego oraz potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Autora w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Jest także potwierdzeniem umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Recenzowana rozprawa odpowiada standardom i wymogom wymienionym w Ustawie o Stopniach i Tytułach Naukowych. Jednocześnie wnoszę o dopuszczenie mgr. Obarę do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

prof. UAM dr hab. Przemysław Osiewicz